

MESLEKİ VE TEKNİK YÜKSEK ÖĞRETMEN OKULLARINDAKİ GELİŞMELER

Ali ŞAHİNKESEN*

GİRİŞ

Eğitim, istenilen bir yaşama düzenine ulaşmak çabası olan kalkınmanın en etkili araçlarından biridir. Ulaşılmak istenen düzenin değerlerini yerleştirmek, toplumu bu hedeflere yönlerecek kişi ve grup davranışlarını yaratmak, buna engel olabilecek değer ve davranışları değiştirmek eğitim yoluyla olur. Eğitim aynı zamanda kalkınma çabasının gerçekleşmesi için gerekli nitelikte ve sayıda elemanların yetiştirilmesinde de başlıca yoldur. Bunların yanında eğitim, toplumun yaratıcı gücünü ve verimini artıran... en etkili araçtır (Başbakanlık, 1963, s. 441).

Türkiye, uzun dönemde kalkınma stratejisini, endüstrileşme üzerine kurmuştur. ... Bu demektir ki; endüstrileşmiş bir ekonomi haline geçiş için, endüstri sektörüne diğer bütün sektörlerin üstünde bir önem verilmelidir... Endüstrileşmiş ekonomilerde hasılanın büyüme oranı, yüksek nitelikli teknik insangücü ile donatılmış endüstriyel işgücü payındaki farklılıklara bağlıdır. İşgücü becerisinin ortalama seviyesindeki bir yükselme, yalnız daha yüksek verim sağlamakla kalmaz, aynı zamanda bilimsel araştırmaların artışı gibi teknolojik değişmelere de yol açar (Başbakanlık, 1966, s. 1-2). Bu süreçte, teknoloji üretecek ve uygulayacak elemanlara gereksinim olduğu gibi, bu elemanları yetiştirecek öğretmenlere de gereksinim vardır. Orta dereceli mesleki ve teknik okullar için bu elemanlar, Mesleki ve Teknik Yüksek Öğretmen Okullarında yetiştirilmektedir.

Mesleki ve Teknik Yüksek Öğretmen Okullarını bitirenlerin nitel ve nicel yönden yeterli olması, kalkınma gayretlerini destekleyicidir.

(*) Teknik Eğitim Bölümü

Bu nedenle bu okullardaki gelişmelerin incelenmesinde yarar görülmüştür. İncelemede şu sorulara cevap aranacaktır. 1973-1979 döneminde; 1 - Okul, öğretmen ve öğrenci sayılarının gelişimi, 2 - Bir öğretmene düşen öğrenci sayısı, 3 - Cari fiyatlarla kesin harcamalar ve harcamaların gerçekleşme oranı, 4 - Sabit fiyatlarla kesin harcamaların gelişimi nasıl olmuştur?

Harcamalara ilişkin veriler, Maliye Bakanlığı Muhasebat Genel Müdürlüğü Kesin Hesap Şubesi "Milli Eğitim Bakanlığı Kesin Hesap Defteri"nden, 1972-1978 dönemi öğretmen ve öğrenci sayıları Devlet İstatistik Enstitüsü yayınlarından, 1978-1979 yılına ilişkin olanlar da Milli Eğitim Bakanlığı kaynaklarından alınmıştır. Harcamalar (personel, yatırım ve toplam) günümüz fiyatlarına yakın olması düşünüldüğünden 1979 sabit fiyatlarına dönüştürülmüş ve dönemin (1973-1979) gelişimi, ($Y = ab^x$) doğrusal kalıpla hesaplanmıştır.

MESLEKİ VE TEKNİK YÜKSEK ÖĞRETMEN OKULLARI

Mesleki ve Teknik Yüksek Öğretmen Okullarının kuruluşu Cumhuriyet döneminde olmuştur. 1927 yılına kadar illerin ve belediyelerin sorumluluğunda bulunan meslek okulu açma ve yürütme işi bu okulların islah edilmesi ve ekonomik hayatın gerektirdiği bir meslek öğretiminin geliştirilmesi için 1502 sayılı kanunla, 1927 yılında masraflar yine illerce karşılanmak kaydıyla, program, araç, gereç, öğretmen yetiştirme ve istihdamı sorumluluğu Milli Eğitim Bakanlığına verildi (Doğan, Alkan, Sezgin, 1980. s. 46).

Meslek okullarına öğretmen yetiştirmek isteyen Milli Eğitim Bakanlığı, çeşitli Avrupa ülkelerine kadın ve erkek elemanlar gönderdi. Ayrıca bazı alanlardaki öğretmen açığını kapatmak için de Avrupa'dan uzman öğretmenler getirdi.

Meslek okullarının sayısal artışı, öğretmen gereksiniminin karşılanması ve kalitenin yükseltilmesi isteği, Milli Eğitim Bakanlığını yeni çözümlere yöneltti. Bu amaçla 1934-1935 öğretim yılında Kız, 1937-1938 öğretim yılında da Erkek Meslek Öğretmen Okulları kuruldu. Üçüncü Milli Eğitim Şûrasından sonra da, okulların süresi dört yıla çıkarılarak, Erkek ve Kız Teknik Öğretmen Okulu haline dönüştürüldü.

Kız ve Erkek Sanat Enstitülerinin meslek dersleri öğretmen gereksinimi bu okullardan karşılanırken, 1955-1956 öğretim yılında bunlara, Ticaret ve Turizm Öğretmen Okulu eklendi.

MESLEKİ VE TEKNİK YÜKSEK ÖĞRETMEN OKULLARINDAKİ GELİŞME

Planlı döneme geçildiğinde bu üç okulun adı, Kız Teknik, Erkek Teknik ve Ticaret Turizm Yüksek Öğretmen Okulu olarak değiştirildi.

Dokuzuncu Milli Eğitim Şûrasından sonra da, ortaöğretimdeki seçmeli dersleri okutmak üzere, Ankara da 1974-1975 öğretim yılında, dört yıl süreli, Endüstriyel Sanatlar Yüksek Öğretmen Okulu kuruldu.

1975-1976 öğretim yılına kadar, Erkek Teknik Öğretmen Genel Müdürlüğüne bağlı olan Ankara'daki Ağaç ve Metalisleri Olgunlaşma Enstitüsü ile Kız Teknik Öğretim Genel Müdürlüğüne bağlı olan Ankara'daki Kız Sanat Öğretmen Okulu, İki Yıllık Erkek Sanat ve Kız Sanat Yüksek Öğretmen Okulu haline getirilerek, Mesleki ve Teknik Yüksek Öğretim Genel Müdürlüğüne bağlandı. Aynı yıl İzmir'de de bir Erkek Sanat Yüksek Öğretmen Okulu, 1976-1977 öğretim yılında da İstanbul'da Yüksek Teknik Öğretmen Okulu ile Konya'da Kız Sanat Yüksek Öğretmen Okulu açıldı.

Böylece, Cumhuriyetin kuruluşundan 1974-1975 öğretim yılına kadar üç olan Mesleki ve Teknik Yüksek Öğretmen Okulu sayısı dokuza ulaştı.

Bu okullardan, Kız Teknik Yüksek Öğretmen Okulunda, Kız teknik ve meslek liselerine, Yüksek Teknik Öğretmen Okullarında, Teknik ve Endüstri Meslek Liselerine, Ticaret ve Turizm Yüksek Öğretmen Okulunda, ticaret liselerine meslek dersleri öğretmenleri, Endüstriyel Sanatlar Yüksek Öğretmen okulunda, ortaöğretimdeki, iş ve teknik eğitim, ev ekonomisi ve işletmecilik dersleri öğretmenleri, Kız Sanat ve Erkek Sanat Yüksek Öğretmen Okullarında da, pratik sanat okullarına meslek dersleri öğretmenleri yetiştirilmektedir.

Sayısal Gelişmeler

a — Okul, öğretmen, öğrenci.

● Mesleki ve Teknik Yüksek Öğretmen Okullarında, 1973-1979 döneminde okul, öğretmen, öğrenci ve bir öğretmene düşen öğrenci sayısı çizelge 1'de görüldüğü gibidir.

Çizelgede görüldüğü gibi, dönem içinde okul sayısı, üçten dokuza, öğretmen sayısı 319'dan 649'a, öğrenci sayısı da 2138'den 10229'a, bir öğretmene düşen öğrenci sayısı da 6,7'den 15,8'e yükselmiştir.

● Öğretmenlerin, 1973-1979 döneminde, yıllık ortalama artış oranı; %15,5, dönem artış oranı ise, %137,5 dur.

ÇİZELGE 1

Mesleki ve Teknik Yüksek Öğretmen Okullarında
Öğretmen, Öğrenci, Öğretmene Düşen Öğrenci Sayıları

Yıllar	Okul	Öğretmen	Öğrenci	Öğrenci/Öğretmen
1972 - 1973	3	319	2138	6,7
1973 - 1974	3	356	2574	7,2
1974 - 1975	4	368	4930	13,4
1975 - 1976	7	525	7472	14,2
1976 - 1977	9	654	9040	13,8
1977 - 1978	9	695	10407	15,0
1978 - 1979	9	649	10229	15,8

Kaynak : DİE. Milli Eğitim İstatistikleri Yüksek Öğretim, 1974 - 1978.
M.E. Bakanlığı Mesleki ve Teknik Öğretim Okulları 1980 -1981.

● Öğrencilerin aynı dönemde, yıllık artış oranı %33, dönem artış oranı ise %466 olmuştur.

Devlet kalkınma planlarında, orta dereceli mesleki ve teknik liseler için, 15 öğrenciye bir öğretmen öngörülürken (Başbakanlık, 1977, s. 747), bu oran bu okullara öğretmen yetiştiren kurumlarda bile son yıllarda sağlanamaz olmuştur. Öğretmen sayısında belirli bir gelişme olmakla beraber, öğrenci sayısıyla beraber değerlendirildiğinde, bu gelişmenin çok yetersiz olduğu ortadadır. Birbaşka deyişle, bu okullardaki nicelik, niteliğe yeğlenmiş demektir.

b — Finansman

Program bütçenin Türk maliyesine girmesi, üçüncü plan dönemi ile başlamıştır. Dönemin her yılında Milli Eğitim Bakanlığı bütçesinden mesleki ve teknik yüksek öğretmen okullarına ayrılan ödenekler, Mesleki ve Teknik Yüksek Öğretim Genel Müdürlüğü bütçesi içerisinde verilmeye başlanmıştır.

Milli Eğitim Bakanlığı Kesin Hesap Defterine göre, mesleki ve teknik yüksek öğretmen okullarına 1973-1979 döneminde ayrılan genel ödenek toplamı, harcanan ödenek toplamı ve gerçekleştirme oranı, cari fiyatlarla çizelge 2'de görüldüğü gibidir.

Çizelge 2'deki verilere göre, ayrılan ödeneklerin gerçekleşme oranı, en az 1979 yılında %67,47 ile en fazla 1975 yılında %101,43 arasında değişmektedir. 1975 yılındaki %101,43 gerçekleşme oranı, o yıl, mevcut ödenekten daha fazla karcama yapılmasından kay-

naklanmaktadır. Bu ise o yıl, öğrenci sayısının 4930'dan 7472'ye buna bağlı olarak öğretmen sayısının 368'den 525'e çıkması ve personel harcamalarının artması ile açıklanabilir.

Her yıla ilişkin olarak belirtilen harcamaların gelişimi enflasyon nedeniyle çok hızlı bir artış göstermektedir. Bu durum; yanlışları önlemek için 1979 sabit fiyatlarına çevrilerek giderilmeye çalışılmıştır. Çizelge 3'de harcamalar, 1979 sabit fiyatlarına dönüştürülmüş ve sabit fiyatlarla bir öğrenci için yapılan personel ve toplam harcamalar verilmiştir.

Çizelge 3'e göre, personel harcamalarındaki 1975 yılı artışı, öğretmen sayısındaki belirgin artışla, 1977 yılındaki artışta o yıl Mesleki ve Teknik Yüksek Öğretim Genel Müdürlüğüne bağlanan Kız Sanat Yüksek Öğretmen Okulu öğrencilerinin tümünün, Erkek Sanat Yüksek Öğretmen Okulu öğrencilerinde, %6,25'in (Doğan, 1978, s. 106) Milli Eğitim Bakanlığında maaşlı olması, 1977 yılında maaş katsayısının diğer yıllara göre daha fazla artması ve yakacak paralarının ödenmeye başlaması personel harcamalarını artırmıştır.

Yatırım harcamalarında olan devamlı düşüş, sisteme her yıl yeni giren okullara karşın yatırım yapılmadığını büyük onarım ve hatta onarımla yetinildiğini göstermektedir.

1976 yılındaki artışta, aynı yıl üç okulun sisteme birden girmesiyle açıklanabilir.

Öğrenci başına yapılan harcamaların gittikçe düşmesi, Kız Teknik Yüksek Öğretmen Okulundaki yatılılığın gittikçe azalması ile açıklamak olası değildir. Bu, alandaki niteliğin düşmesi demektir. Bir başka söyleyişle dönem başında, 1979 sabit fiyatı ile bir öğrenciye personel gideri olarak 74,03.— toplam olarak 110,85 TL. harcama yapılırken, dönem sonunda personel için 32,19, toplam olarak 36,55 bin liralık bir harcama yapılmaktadır.

Özetle;

- Personel harcamalarının 1973-1979 döneminde, yıllık ortalama artış oranı, %14,9, dönem artış oranı ile %130,7'dir.
- Toplam harcamaların yıllık ortalama artış oranı %9,9 dönem artış oranı ise %76,2'dir .
- Yatırım harcamalarının yıllık ortalama artış oranı %39,6 azalış, dönem artış oranı ise %95,2 azalıştır.

ÖZELGE 2

Mesleki ve Teknik Yüksek Öğretmen Okullarında Genel Ödenek
Toplamı ve Harcamaların Cari Hesaplarla Gelişimi

1000 TL.

Yıllar	Ödenek Çeşidi	Genel Ödenek Toplamı	Harcanan Ödenek toplamı	Gerçekleşme %
1973	A1	39747	33463	85,67
	Per.	31779	26907	
	A2	9176	8350	
	A	53946	46215	
1974	A1	59370	49460	79,35
	Per.	39730	39561	
	A2	9583	9004	
	A	79407	63014	
1975	A1	73318	79232	101,43
	Per.	56495	67685	
	A2	9900	6802	
	A	96078	97459	
1976	A1	97653	97653	92,54
	Per.	78432	78432	
	A2	15582	11779	
	A	128915	119308	
1977	A1	173604	166560	91,97
	Per.	153570	151082	
	A2	7595	4541	
	A	196239	180487	
1978	A1	272210	239650	83,69
	Per.	244807	219222	
	A2	14400	3106	
	A	302618	253279	
1979	A1	509078	364056	67,47
	Per.	470640	329343	
	A2	21300	7571	
	A	554128	373905	

Kaynak : M.E.B. Kesin Hesap Defteri (Maliye Bakanlığı Muhasebat Genel Müdürlüğü Kesin Hesap Şubesi Kayıtlarından alınmıştır. Yayınlanmamıştır).

A 1 = Cari Ödenek

A = Toplam

A 2 = Yatırım Ödenegi

Per = Personel

ÇİZELGE 3

Mesleki ve Teknik Yüksek Öğretmen Okullarında Harcamaların 1979 Sabit Fiatlarıyla Gelişimi ve Bir Öğrenci İçin Yapılan Harcamalar (1000 TL.)

Yıllar	Ödenek Çeşidi	Sabit Fiatlarla Harcamalar	Öğrenci Başına Harcama
1973	Personel	158276	74,03
	A2	67230	
	A	237000	110,85
1974	Personel	187849	72,98
	A2	59947	
	A	249067	96,76
1975	Personel	265223	53,79
	A 2	45500	
	A	349315	70,85
1976	Personel	261614	35,01
	A2	51481	
	A	370521	49,56
1977	Personel	400005	44,25
	A2	11853	
	A	451218	49,91
1978	Personel	358498	34,45
	A2	5402	
	A	415211	39,89
1979	Personel	329343	32,19
	A2	7571	
	A	373905	36,55

● Bir öğrenci için yapılan personel harcamalarının yıllık ortalama artış oranı %13,9 azalış, dönem artış oranı ise %59,3 azalıştır.

SONUÇ

Devlet kalkınma planlarında çok açık ve kesin olarak Mesleki ve Teknik Öğretime ağırlık ve öncelik verilmesi öngörülmüşken, bu alandaki gelişme istenildiği gibi olmamıştır. Ortaöğretimde 15 öğren-

ciye bir öğretmen öngörülürken bu oran, bu okullara öğretmen yetiştiren kurumlarda bile sağlanamaz olmuştur.

Alana ilişkin gelişmeler toplu halde değerlendirilirse, dönem başında 2138 olan öğrenci sayısı dönem sonunda %466 lık bir artışla 10229 olmuştur. Buna karşın öğretmen sayısı 319 dan %137,5 bir artışla 649 olmuş ve dönem başında bir öğretmene 6,7 öğrenci düşerken, dönem sonunda bu oran 15,8'e yükselmiştir. Personel harcamaları yaklaşık olarak öğretmen artışına paralel yürüyerek dönem başındaki 158.276 liradan % 130,7 lik artışla 329.343 liraya yükselmiştir. Buna karşın bir öğrenci için yapılan personel harcaması dönem başında 74.030 liradan %59,3 lük bir azalışla 32.197 bin liraya düşmüştür. Özetle;

1 — 1973-1979 döneminde, öğrenci %466 lık bir artış gösterirken öğretmen artışı sadece %137,5 olmuştur.

2 — Dönem başında (1972-1973 öğretim yılında) bir öğretmene ortalama 6,7 öğrenci düşerken, dönem sonunda (1978-1979 öğretim yılında) bu oran 15,8'e yükselmiştir.

3 — Personel harcamaları da gerilemiştir. Dönem artış oranı sadece %130,7 dir .

4 — Bir öğrenci için yapılan ödemeler, dönem sonunda dönem başına oranla %59,3 lük bir azalma göstermiştir.

5 — Dönem başında üç olan okul sayısı dönem sonunda dokuza ve öğrenci sayısı da %466 lık bir artışla 10229'a yükselmişken, yapılan yatırım, %95,1 lik azalma göstermiştir.

Sonuç olarak, bu okullardaki öğrenci-öğretmen arasındaki ilişkiler zayıflamış, nicelik niteliğe yeğ tutulmuştur. Öğretmenlerin gelirlerinde bir azalma olmuş ve bu okullar için yatırım yapılmamıştır.

ÖNERİLER

1 — Pahalı bir öğretim olan Mesleki ve Teknik Öğretim, öğrenci kapasitesi yaratmak amacıyla kullanılmamalıdır.

2 — Öğrenci/Öğretmen oranı uzun dönemli planlamalarla bir düzene bağlanmalıdır.

3 — Öğretmen okullarına öğretim elemanı yetiştirme dağınlıklıktan kurtarılmalı ve geçerli bir sisteme bağlanmalıdır.

4 — İnsangücü gereksinimine göre; kısa, orta ve uzun dönemli planlamalar, araştırmalara dayalı olarak yapılmalı, öğrenci, öğretmen sayıları ve yatırımlar b uplan içinde gerçekleştirilmelidir.

5 — Alan, Teknoloji üretici ve uygulayıcı eleman yetiştirdiğinden nicelik, niteliğe yeğ tutulmamalıdır.

MESLEKİ VE TEKNİK YÜKSEK ÖĞRETMEN OKULLARINDAKİ GELİŞME

K A Y N A K Ç A

- Adem, Mahmut. **Eğitim Planlaması**, Ankara. A.Ü. Eğitim Fakültesi Yayınları 68, 1977.
- . **Türk Eğitiminin Ekonomik Politikası**, Ankara: Bilim Matbaası, 1977.
- . **Yüksek Öğretimin Verimlilik ve Planlama Sorunları**, Ankara MPM Verimlilik Dergisi, Cilt 5, Sayı 1 Ekim - Aralık, 1975.
- Başbakanlık D.P.T. **Kalkınma Planı, Birinci Beş Yıl, 1963-1967** Ankara, 1963.
- . **D.P.T. Kalkınma Planı, İkinci Beş Yıl, 1968-1972** Ankara, 1968.
- . **D.P.T. Kalkınma Planı, Üçüncü Beş Yıl, 1973-1977** Ankara, 1973.
- . **D.P.T. Kalkınma Planı, Dördüncü Beş Yıl, 1978-1982** Ankara, 1979.
- . **D.P.T. Türkiye Akdeniz Bölgesinin İkinci Safhası, 1967-1972 Arası İnsangücü İhtiyaçları**, Ankara, 1966.
- Doğan, Hıfzı. **Öğretmen Yetiştiren Kurumlar ve Sorunları**, Ankara. A.Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi Cilt: 10 Sayı, 1-4 1978.
- Doğan, Hıfzı, Cevat Alkan, İlhan Sezgin. **Mesleki ve Teknik Eğitim Prensipleri**, Ankara. A.Ü. Eğitim Fakültesi Yayınları 90, 1980.
- D.İ.E. **Milli Eğitim İstatistikleri Yüksek Öğretim 1974-1978**.
- . **Aylık Fiat İndeksleri Bülteni**, Ağustos 1978 ve Eylül 1980.
- M.E.B. **Mesleki ve Teknik Öğretim Okulları, 1980-1981, Etüd ve Programlama Dairesi Yayınları**, 1981.
- . **Mesleki ve Teknik Yüksek Öğretmen Okulları Yönetmeliği**, Ankara.
- Yahya Kemal, Kaya. **İnsan Yetiştirme Düzenimiz, Politika, Eğitim, Kalkınma**, Ankara 1977.
- Sıdal, Cavit. **Endüstriyel Meslek Öğretmenlerinin Yetiştirilmesi**, Ankara, Etüd ve Programlama Dairesi Yayınları No: 122, 1976.